

Svršetak.

Da mi se ne spočitne pomanjkanje patrijotizma, pripominjem, da bi svaki patrijot htio da uzveliča svoj kraj ili narod, ali patrijotizam gubi od svoje ozbiljnosti, kad se osloni na zahtjeve pučke ambicije i na izlive pučke mašte. Mogao bi ko da i to prigovori, kako vjernik smije smanjivati cijenu nečega, što stoji u najužoj vezi sa Marijinim kultom. Mjesto odgovora evo nekoliko refleksija iz kršćanske filozofije i dogmatike.

Bog je po naravi samo bivovanje i izvor svakoga bivovanja. Štogod jest, ima svoj bitak po njemu. Nu štogod jest, to je u filozofskome smislu i istinito, jer odgovara obilježjima svoje vrsti i odrazuje egzemplarnu ideju božjega uma. Što je u većoj mjeri Bog priopćio bitak komu biću, to je to biće istinitije, realnije, to je bliže Apsolutnoj Istini, neograničenoj Božjoj Biti. Organska bića primaju veću mjeru bitka od punine bitka i života, Boga, te po tome i bolje na njima odsijeva uzvišena ljepota Apsolune Istine. Umni su joj stvorovi još bliži. Ovi Ju mogu i shvatiti i dostići i u Njoj uživati, ponapose oni, koji ulažu sve sile u službi Vječne Mudrosti i njezina vječnog zakona. Nu opet ko je bliži Apsolutnoj Istini od Marije, koja je dala vidljivo ruho, materijalan okvir Upićenoj Riječi Božjoj, Očevoj Mudrosti, Utjelovljenoj Istini? Ko će se po tome više od nje radovati svakomu koraku, što ga čovjek učini, da se Istini što bolje primakne?

Ne će dakle niko poreći, da se ljubavlju do istine i svakim nastojanjem, da se ova postigne, iskazuje najplemenitija počast Onoj, koja je bila, jest i biće kroz vjekove najveća Ljubiteljica, pače neprispodobljiva Majka Utjelovljene Istine.

Quid viri docti censuerint de opere, cui titulus „Sententia Aristotelis de compositione corporum.“

scripto a Dr Francisco Šanc S. I., edito ab »Academia Theologica
Croatica«.

Summarium recensionum, quae hucusque in lucem prodierunt,
simul cum responso auctoris ad ea quae obiecta sunt — servato
ordine quo prodierunt.

Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske, Đakovo, 1928 pag.
20 scribitur croatice:

»Auctor multos novos aspectus systematis Aristotelis pro-
ponit atque iis, quae stabilivit, suppositis omnes difficultates solvit
quae philosophi moderni ut Zeller, Baeumker aliique doctrinae Ari-

stotelis de materia et forma opponunt. Opus insigni laude dignum est et propterea omnibus qui philosophia scholastica occupantur commendamus».

Franjevački Vijesnik, Visoko, 1928 pag. 95—96, R. P. Dr Badrov O. F. M., scribit croatice:

»Auctor distinctionem inter metaphysicam (totalem) et physicam (partialem), formam et materiam extollit, quia sine hac distinctione tota doctrina de materia et forma obscura evadat. Hac distinctione supposita solvere conatur ea, quae a Zeller doctrinae Aristotelis opponuntur. In hoc proprium operis invenitur. Verum equidem serio dubito, utrum responsis Dris Šanc ad ea, quae a Zeller obiiciuntur, difficultates revera solvantur. Nonne explicatio proposita saepe negatio potius explicationis est?... Ut breviter totum comprehendam: Aristotelis theoria hylemorphismi illud incommodum habet, quod terminis »materia et forma« omnino diverso sensu utitur, ita ut illusio producat (sicut etiam quoad auctorem huius operis) posse ita phaenomena maxime opposita explicari. Hac in re aequivocitas habetur stricte loquendo... Opus Dris Šanc contributum aliquod (jugoslavicum) nostrum est ad indaganda et solvenda problemata philosophiae europaeae. Quoniam probitate ac soliditate hominis eruditi scriptum est, per se ipsum commendatur omnibus, qui his quaestionibus occupantur«.

Responsum auctoris. R. P. Dr Badrov unicus ex omnibus iis qui iudicium suum de meo opere publici iuris fecerunt, difficultates Zellerianas dicit non esse a me solutas, meamque solutionem esse illusoriam. Non pauci explicite concedunt difficultates a me bene solutas esse, id quod ex recensionibus quae sequuntur patet. Sinistrum iudicium falso supponit me docere conceptum formae (respectively materiae) physicae et metaphysicae esse aequivocum, id quod ego expressis verbis reieci (Sententia, pag. 106), stabiliendo et explicando analogiam conceptus formae. Pariter falso supponitur me omnimodam identitatem formae et materiae docere. Expresse enim scripsi (Sententia, pag. 104) inter physicam formam et materiam distinctionem esse realem, inter metaphysicam autem formam et materiam distinctionem esse rationis. Propterea quae a R. P. Dr Badrov opponuntur, fundamento carent nec ulteriorem refutationem exigere videntur.

Orientalia Christiana, Roma 1928, tom. XI, fasc. 4, pag. [72] gallice scribitur:

»Academia Theologica Croatica« suo fasciculo IX studium gratissimum Dris Francisci Šanc S. I. de hylemorphismo secundum Aristotelem concipiendo edidit... Opus claritate eminet et logico nexu optimisque citationibus ex Aristotele nititur... Quaedam eius interpretationes certo discussiones excitabunt; neque tamen negligi poterit sive a metaphysicis sive ab iis qui historiam philosophiae colunt, opus quod scriptum est magna scientifica probitate.»

Život, Zagreb, 1928, pag. 78 croatice scribitur:

»... Omnes amici philosophiae libenter suscipient hoc solidum opus. Etiam illi qui speciali studio his quaestionibus dediti sunt, de iis quae a P. Šanc inventa sunt, mirabuntur novasque vias percipient, quibus fundamentalia problemata philosophica solvere possint.«

Vrhbosna, Sarajevo. 1928, pag. 78 croatice scribit Dr Marcus Alaupović:

»Auctor breviter et obiective respondere potest ad ea quae a Zeller et Baeumker Aristoteli opponuntur. Dubium non est, quin haec profunda et erudita elucibratio specialem attentionem excitatura sit eorum, qui scientiam colunt.«

Bogoslovni Vestnik, Ljubljana, 1928, pag. 132—314 slovenice scribit Dr A. Ušeničnik in universitate philosophiae professor:

»Certo hoc opus, quod tanta cura et methodo rigoroso sensu scientifica scriptum est, peritorum attentionem excitabit. Multi etiam ex iis, qui intenso labore auctoribus praecipue scholasticis minus autem directe Aristoteli studuerunt, quasi stupebunt existimantes ita in periculum vocari ipsorum de hylemorphismo sententiam... Nostra in primis interest scire, quomodo hoc opus ad interpretationem S. Thomae se habeat... Complendum est opus. Desiderandum est, ut professor Šanc novo opere explicet: 1. Quid Aristoteles de forma substantiali in viventibus sentiat? 2. Quando et quomodo doctrina de formis substantialibus etiam elementorum et mixtorum orta sit?... 3. Quae sententia, praesertim consideratis iis quae ultimis temporibus de structura materiae docentur, magis probata sit, utrum sententia Aristotelis an scholasticorum? Ita haec monographia, quae certo magni momenti est, maius meritum acciperet, quia immediate problema hylemorphismi tractaret.«

Zeitschrift für kathol. Theologie, Innsbruck, 1928, pag. 562—3 germanice scribit Lorenz Fuetscher S. I., in universitate philosophiae professor:

»Auctor sententiam suam bene fundavit atque gratias meruit, quod ita meliorem intelligentiam gravium metaphysicarum et noeticarum apud Aristotelem quaestionum promovit... Ut doctrina de actu et potentia, quae apud Aristotelem et in philosophia scholastica omnino fundamentalis est quaeque primario ad doctrinam de materia et forma adhibetur, recte intelligatur, necesse est attendere ad distinctionem inter duplicem materiam et formam. Auctor hac distinctione supposita, quam apud Aristotelem esse demonstravit, revera bene apparentes illas contradictiones solvere potest.«

Theolog.-prakt. Quartalschrift, Linz, 1928, pag. 808 germanice scribit Dr A. Michelitsch, in universitate philosophiae professor:

»Auctor bene meruit, quod in opere suo illos locos composuit, quibus Aristoteles de materia et forma agit, textu graeco, addita versione latina et explicatione. In fine sequitur responsum ad ea quae a Zeller obiciuntur... Quod auctor dicit materiam qua talem ha-

bere aliquam formam, quae in ipsius natura consistat, hoc opponitur Aristoteli, qui materiam tamquam puram potentiam concipit. Tamquam puram potentiam conceptum Aristotelicum primae materiae etiam optimus eius interpres, S. Thomas Aquinas, intellexit.«

Responsum auctoris. Quo sensu materia generatim et speciatim prima et ultima sit pura potentia ex Aristotelis doctrina, explicavi verbis ipsius Philosophi (Sententia, pag. 60—64) secundum id quod in operis introductione proposui (pag. 2—3), reservando alii operi explicationes commentatorum, praesertim S. Thomae. Verum quidem est Doctorem Anglicum optimum esse Philosophi interpretem; neque tamen in singulis casibus exprimi genuinam Aristotelis sententiam (in se forte falsam) alio modo probari potest nisi ex ipso Aristotele. Neque alio modo patere potest, quantum sit meritum S. Thomae in emendanda et evolvenda Philosophi doctrina. Ubi quaeritur, non quid Aristoteles sentire debuerit, sed quid de facto senserit, necesse est ipse audiatur et se ipsum explicet. Commentatoris cuiuscumque interpretatio non nisi hac ratione certitudinem de genuino sensu parere potest. Ideoque quaestio mere historica, quid Aristoteles de facto senserit, in singulis casibus non est soluta eo quod scimus, quem sensum Aristoteli S. Thomas tribuerit.

Nouvelle Revue Theologique, Louvain, 1928, pag. 712 gallice scribit A. Grégoire S. I., philosophiae professor:

»Quot sunt scholastici qui se adstringerent ad indagandum textum originale (Aristotelis) secundum rigorosam inquirendi methodum? Hunc ingratum quidem sed eminenter utilem laborem P. Šanc suscepit... Id sufficit ad ostendendum, quantum sit momentum qualisve indoles huius monographiae.«

Philosophisches Jahrbuch, Fulda, 1929, pag. 140 germanice scribit prof. Dr E. Hartmann, folii redactor:

»Ita habetur ampla elucidatio difficilis illius doctrinae (de materia et forma), atque auctor ea quae a Zeller et Baeumker opponuntur, solvere potest. In primis illud sequitur, distinguendum esse inter metaphysicam et physicam materiam et formam. In luce huius distinctionis contradictiones illae, quae doctrinae Aristotelis adscribuntur, evanescent.«

Études, Paris, 1929, tome 198, pag. 497—8 gallice scribit Lucien Roure:

»P. Šanc commotus est obiectione quae a Zeller aliisque commentatoribus contra Aristotelem fertur. Secundum hos Aristoteles Platonis de ideis doctrinam non nisi verbis reliquit, re autem retinuit periculo se exponens, ne sibi ipsi contradiceret. Neque ipsi contigit, ut systema sibi cohaerens construeret ex ideis Platonis iisque quae ipse admittebat. Pⁱ. Šanc haec difficultas nullibi plene soluta esse videbatur. Ipse censet solutionem inveniri in Aristotelis doctrina de duplici universalitate... In opere suo omnes textus Aristotelis (graece cum latina versione), quibus nititur, citat. Facile igitur unusquisque sententias eius diiudicare potest.«

Scholastik, Valkenburg, 1929, pag. 269—70 germanice scribit K. Grimm S. I.:

»Revera P. Šanc illa distinctione (inter metaphysicam et physicam formam et materiam) difficultates quae contra Aristotelis hylemorphismum proferuntur, solvere potest atque eorum quae analytice stabilita sunt, conspectu synthetico summis lineis Stagiritae systema tamquam realismum moderatum ostendere... Admiranda diligentia 282 locos ex decem praecipuis Aristotelis operibus elegit, quibus nos in diversa problemata successive introducit... Dubium non est, quin dignum sit opus, cui serio attendant qui Aristoteli student, perpendant atque compleant conferendo illud cum iis, quae magni commentatores medii aevi docuerunt.«

Archives de philosophie, Paris, 1929, vol. VI, pag. 722—4 gallice scribit Joseph Mertens, philosophiae professor:

»Opus ipsis primis fontibus nititur, valde clarum et valde persuasivum est atque multam claritatem affert... Per se intelligitur, novum interpretandi modum quoad illos locos qui per saecula alio modo explicabantur, propter ipsam novitatem difficultatem apud aliquos inventurum esse. Inter quos nos non sumus. Haec enim ipsa quaestio est, utrum illae saeculares interpretationes non corrigi debeant, ut Aristotelem tamquam Aristotelem intelligere possimus. Magni illi scholastici scriptores multo magis id agebant, ut Aristotelis servitium quaerent, quam ut eius sententiam constituerent. Nostro tempore maiorem curam gerimus circa historicas realitates.«

Katholische Kirchenzeitung, Salzburg, 1929, pag. 354 germanice scribit Dr A. Mager O. S. B. in universitate philosophiae professor:

»Auctor ostendere vult apud Aristotelem distinguendum esse inter corruptibilem physicam et incorruptibilem metaphysicam formam. Ipsi revera contigit hoc demonstrare, quia multa circumspeditione et methodo scientiae convenienti usus est. Unum aliquid essenziale tamen eum latuit, quod Aristoteles proprie loquendo tres diversas de elementis doctrinas habet, inter se non oppositas, sed diverso respectui convenientes.«

Responsum auctoris. Omissionem illam non esse essentialiam iam ex eo patet, quod ipse cl. professor fatetur me ostendisse quod ostendendum susceperim. Atque revera illas tres doctrinas, de quibus idem cl. professor in *Philosophisches Jahrbuch*, 1920, pag. 153—172 egit, adhibui, quantum ad id quod intendebam, serviebant. Erat autem in primis necessarium considerare, quid sit materia et forma physica et metaphysica, quomodo distinguantur quidque sibi invicem praestent. Cetera autem de quibus in laudato articulo agitur, ad meum intentum non requirebantur.

Čas, Ljubljana, 1929, XXIV, pag. 48 slovenice scribit Dr A. Ušeničnik, in universitate philosophiae professor:

»Sanc demonstrat Aristotelem in elementis et mixtis chemicis non novisse formas substantiales sensu scholasticorum. Simul etiam declarat Aristotelem terminis materia et forma duplici sensu uti, physico et metaphysico, qui inter se distinguantur. Atque hac distinctione supposita bene solvit ea quae praesertim a Zeller contra Aristotelis philosophiam obiiciuntur.«

Revue des sciences philosophiques et théologiques, Paris, 1929, pag. 685—6 gallice scribit H. D. Simonin O. P.:

»In quantum auctor nobis monstrat praecipuos locos in quibus Stagiritae de »elementis«, de eorum mutua activitate deque »mixtorum« compositione agit, opus revera attentione dignum est. At minus bene auctor inspiratus est, in quantum illis textibus suppositis doctrinam generalem Aristotelis de motu stabilire vult. Nimis exclusive primo libro Physicorum adhaerens non videtur distinguere mutationem substantialem et accidentalem, imo id quod gravius est, generationem naturalem et artificialem... Quaesierit aliquis, quomodo auctor ad talem conceptionem pervenire potuerit, nisi hinc inde apud ipsum vestigia philosophiae Suarezii apparent... Auctor enuntiatis Aristotelis directe sensum Suarezismi valde evoluti tribuit, adhibendo terminos quales sunt conceptus obiectivus, analogia attributionis, abstractio cum fundamento in re ad signandam hanc vel illam Aristotelis doctrinam.«

Responsum auctoris. Quod affirmatur me nimis exclusive haesisse in primo Physicorum libro, non solum nulla ratione fulcitur, sed etiam verum non est, id quod facile patet unicuique numeranti et consideranti, ex quibus libris Aristotelis qui loci, 282 omnes simul numerantur, a me selecti sint. Neque verum est me non distinguere mutationem substantialem et accidentalem, sed utramque explicavi (Sententia, pag. 24—26, et iterum pag. 102—103). Falso quoque affirmatur me directe Aristotelis enuntiata transposuisse in sensum valde evoluti suarezismi; sed ita Aristotelem explicabam, sicut illum explicandum esse initio operis (Sententia, pag. 3) dixi, ne Aristoteles sine necessitate dicatur contradicere sibi ipsi. Non affirmavi ita explicandum esse, ne contradicat Suarezio aut commentatori. Quaestio mea historica est. Necessarium autem esse Aristotelem aut sibi ipsi contradicere aut alicui »Suarezismo valde evoluti«, demonstratum non est. Nec aliud respondendum esse videtur ad ea quae a R. P. Simonin O. P. opposita sunt.

Estudios Eclesiásticos, Madrid, 1930, pag. 141—144 hispanice scribit E. Ugarte de Ercilla, philosophiae professor:

»Prima laus huius libri est, quod auctor tanti momenti elegit. Secunda, quod auctor perfectam notitiam linguarum possidet earum quae ad hoc problema, quod iam in se ipso difficillimum est, solvendum necessariae sunt... Quibus si addideris meritum in philosophia acquisitum et acumen metaphysicum illustris professoris, nemo mirabitur, quod auctor explicare potuerit acute nec vulgari modo enuntiata et definitiones et conceptus delicatos Aristotelis... Problema

praecipuum in libro positum illud est: Quomodo secundum Aristotelem elementa sint in mixto chemico? Superfluum est dicere secundum scholasticos non esse nisi virtualiter, secundum plerosque autem chemiae cultores esse formaliter. Quomodo autem secundum Aristotelem? Auctor respondet esse formaliter... Nos hanc quaestionem solveremus distinguendo inter factum ipsum et modum, quo elementa continentur. Primum difficultatem non praebet. Elementa inibi sunt, nam facta separatione ibi occurrunt, neque quidquam creatur nec annihilatur quidquam. Quod autem ad secundum attinet, ipse Aristoteles nos inducit ad adhibendas quatuor clausulas loco duarum (formaliter et virtualiter), quae communiter adhibentur. Sunt hae: 1. saltem potentialiter... 2. saltem virtualiter... 3. addi potest existere secundum Aristotelem etiam realiter, quia realitas elementorum existit, quamvis modificata, alterata, temperata. 4. neque tamen »formaliter« insunt, quia eorum realitas, secundum ipsum Aristotelem, non inest qualis et quomodo erat, sed profunde alterata, alternatione non accidentali sed substantiali, id quod novis et substantialibus proprietatibus compositi revelatur. Ita humiliter censemus. Ad id nos inclinatur etiam lectio magnorum antiquorum commentatorum Aristotelis de hac quaestione, ut sunt cardinalis Toledo, cardinalis Aguirre, Suarez aliique. Valde gaudeamus, si cl. auctor, cui illud »realiter« ad explicandum Aristotelem offerimus, definitive accederet ad id quod nos censemus.«

Responsum auctoris. Quae ab illustrissimo professore in philosophia eiusque historia versatissimo, id quod, ne multa commemorem, magnum illud opus testatur, recens editum, quod inscribitur »Anèpifania del Platonismo« 2 tomi, consideratione certo dignissima sunt. Ideoque operam dedi, ut intelligerem, utrum ipsius sententiam quoad Aristotelis circa remanentiam elementorum in mixto chemico doctrinam acceptare possem. Quid mihi videatur, sincere aperiam. Atque primo quod dictum est ex mea opinione elementa secundum Aristotelem formaliter esse in mixto chemico, aliqua limitatione vel distinctione indiget. Non enim affirmavi elementa in mixto esse »simpliciter formaliter«, sed »neque simpliciter actu neque simpliciter potentia sed aliquo modo intermedio«, id quod Aristoteles expressis verbis dicit (de gen. et corr. 2, 7; 334 b 8—13 citatur a me pag. 34—35). Quid autem ex Aristotelis sententia ille modus »intermedius« significet, ex iis patere videtur, quibus explicatur a Philosopho, quomodo mixtum fiat, quae omnia a me descripta et exposita sunt. Secundum ea, quae ab Aristotele dicuntur, in mixto non solum materia elementorum, sed etiam contrarietas vel pars formae in qua elementa conveniunt, remanet; altera autem contrarietas vel illa pars formae in qua elementa opponuntur, excellentiam suam amittit et ad medium reducitur. Aliud in generatione mixti ex elementis ab Aristotele non commemoratur neque quoad destructionem formarum elementorum neque quoad productionem novae formae mixti neque quoad destructionem formae mixti et reproductionem priorum formarum elementorum in solutione mixti.

In mixto aparere novas proprietates, quae a proprietatibus elementorum essentialiter differant ideoque novam formam substantialem supponant, Aristoteles aperte non dicit. Hoc argumento quo in nostra cosmologia utimur ad probandam mutationem substantialem elementorum in mixto, non videtur usus esse Philosophus.

Neque tamen ea quae dicta sunt nimis discrepare videntur aub is, quae clarissimus professor sentit dicens: elementa esse quidem in mixto realiter, quia eorum realitas insit, sed non formaliter, quia substantialiter mutata sint. Si enim realitas ipsa et non solum aliqua pars aut vestigium realitatis elementorum manet, neque illa »substantialis« mutatio sensu rigorosissimo intelligenda esse videtur. Quare libenter accepto illud »realiter«, quod clarissimus professor mihi offert ad explicandum Aristotelem.

Nova Revija, Makarska, 1930, 145—6 croatice scribit K. E.: Dissertatio non solum rigore operibus Aristotelis nititur, sed fere ipsis ipsius verbis constat, quae in textu originali graeco allegat, addita versione latina a se ipso confecta. Verbis Aristotelis suas explicationes et interpretationes subnectit, ita ut tota dissertatio quasi opus aliquod musivum harmonice compositum esse videatur... Cum bono successu Aristotelem a contradictione vindicat, quam Zeller, Baumker aliique ei opponunt. Dissertatio... serio studio operum Aristotelis nititur. Est exegeticae indolis... Bene facturum fuisse existimo, si summa saltem capita doctrinae Aristotelis cum theoriis modernis comparavisset. Ita occasionem habuisset melius illustrandi illam doctrinam, ut qui legit facilius intelligeret... Dubium non est, quin opus utile sit omnibus iis qui theoriam Aristotelis cognoscere volunt in forma eius primitiva, eius philosophicam et metaphysicam significationem... Opus... multum conferet ad intelligendam unam ex doctrinis fundamentalibus philosophi Stagiritae.

»**Gregorianum**«, Romae, 1930, 630—2 gallice scribit Joseph Mertens S. I.: Actus et potentia, materia et forma summi sunt momenti in doctrina Aristotelis. Unde colligitur, quanti intersit hoc volumen, apparentia modestum, quod nobis propositum est... Ordine perfecto disponit fragmenta collecta ex operibus valde diversis... Retulimus id quod nobis videbatur maximi momenti et maxime originale in hoc opere primae manus, valde nitido, valde suggestivo, quod multam lucem affert. Per se patet exegeses nostri auctoris, quia novae sunt, posse quibusdam creare non parvam difficultatem. Desiderandum est, ut suscitent alias inquisitiones, quae cum eadem conscientia conficiantur. Nostra cognitio Aristotelis his inquisitionibus nonnisi augeri potest.

Reliquum est, ut omnibus viris spectatissimis gratias agam intimas pro eo, quod iudicium suum panderunt de »Sententia Aristotelis«.